

Norsk FjørfeLag
Lørenveien 38
0585 Oslo

Landbruks- og matdepartementet
Avdeling for matpolitikk
Kontaktpersoner: Torild Jacobsen og Hilde Fagerland
postmottak@lmd.dep.no

Oslo, 14. september 2023

Innspill til Stortingsmelding om dyrevelferd - runde 3

Vi viser til brev fra Landbruks- og matdepartementet 24. mai (ref. 23/1037-16), og takker for muligheten til å komme med innspill også i denne runden. Norsk FjørfeLag (NFL) er det eneste landsomfattende faglaget innen fjørfesektoren i Norge. NFL er åpent for alle produsenter, uavhengig av produksjon (konsumegg, kylling, kalkun, rugeegg, livkylling) og omsetningsledd (samvirke eller privat). I underkant av 900 norske fjørfeprodusenter er medlem i NFL, av en total på ca 1200 stk.

Norsk FjørfeLag har allerede presentert budskap både muntlig og skriftlig i innspillsrunden sommeren 2022, og holdt muntlig presentasjon i høringen 8. juni 2023. Her kommer vårt skriftlige innspill i 3. runde, på vegne av bøndene i verdikjedene for egg, kylling, kalkun og and.

En oppsummering av NFLs budskap i denne innspillsrunden er:

1. Bonden er den viktigste enkeltfaktoren for å sikre god dyrevelferd. Stortingsmeldingen må foreslå tiltak som utruker bonden til å gjøre en best mulig jobb.
2. Stortingsmeldingen må utrede og adressere hvordan fordyrende dyrevelferdstiltak skal finansieres. Tiltak kan ikke finansieres av bonden.
3. Tiltak må ikke øke faren for at dyra får dårligere helse, ei heller at egg/fjørfekjøtt ikke blir trygt å spise. Tiltak i Stortingsmeldingen må vurderes ut fra et helhetlig perspektiv og adressere potensielle negative konsekvenser tiltakene kan ha (målkonflikter).
4. Dyrevelferdstiltak vil øke prisen i butikk. Stortingsmeldingen må utrede og adressere hvordan man skal unngå at prisøkningen medfører økt andel importert mat fra dyr som ikke har hatt krav til samme dyrevelferdsnivå som Norge legger opp til.

De enkelte punktene utdypes under.

1. Bonden er den viktigste enkeltfaktoren for dyrevelferden

Ulike studier forenkler dyrevelferd til å omhandle for eksempel om enten oppstallingsforhold, genetikk, lys, tetthet, el.lign. Stortingsmeldingen må ikke fokusere ensidig på enkeltfaktorer, da vil man bomme på målet om å bedre dyrevelferden.

De viktigste målene på hvordan dyret faktisk har det, må måles på dyret selv. Disse kalles dyrebaserte indikatorer. Slike indikatorer er vitenskapelig validert og tar derfor utgangspunkt i hva vi vet er viktig for dyra, ikke hva vi tror, mener eller synes burde være viktig.

Dyrebaserte indikatorer gjøres enten direkte på dyret eller ved å observere dyrets atferd. Eksempler på dyrebaserte indikatorer er dødelighet, ganglag, tråputer, kortisolnivå i fjær eller blodet, tid tilbragt med lek, strøbading osv.

Mange faktorer påvirker dyrevelferden, og skal man oppnå bedre dyrevelferd, må temaet adresseres ut fra et helhetlig perspektiv. Eksempler på faktorer som påvirker dyrevelferd er

- a. Genetikk
- b. Dyrets miljø (fysisk miljø, husdyrrom, sosiale faktorer)
- c. Røkt/stell

a) Kort om genetikk og avl

Når det gjelder genetikk og avl er fjørfe i en særstilling i Norge. All avl av fjørfe foregår i regi av noen få utenlandske avlsselskaper. Norsk fjærferenæring er prisgitt utviklingsjobben disse firmaene gjør med sitt avlsmateriale. De norske aktørene har god dialog med avlsselskapene og har tydelige forventninger om hva som er viktig for oss. Samtidig er det viktig å erkjenne at Norge er en svært liten kunde i en større sammenheng.

Genetikken, i samspill med andre faktorer, kan ha stor betydning for dyrets velferd. Genetikken er ikke en dyrebasert indikator, men den genetiske oppbygningen kan ha betydning for dyras predisponering for blant annet ulike helseutfordringer.

Tilvekst (vekst per dag) er ikke et mål på dyrevelferd i seg selv. Men tilveksten kan være en risikofaktor dersom den kombineres med f.eks. feilaktig fôring, og kan medføre problemer for dyret.

En av de største velferdsutfordringene fjærferenæringen er opptatt av nå, er kjølbainsbrudd. Studier har vist at kjølbainsbrudd forekommer hos alle kommersielle høneraser i hele verden og at problemet finnes både hos frittgående høner, burhøns, økologisk produksjon og hos hobbyhøns. Vi er ikke kjent med at det per i dag finnes tiltak som forebygger eller hindre kjølbainsbrudd, men avlsselskapene og forskningsmiljøene har problemstillingen høyt på prioriteringslisten.

I likhet med Animalia, mener vi at det ikke bør innføres offentlig regulering av avl og hybridtype for slaktekylling utover de generelle kravene i dagens dyrevelferdslov. Dagens helsetilstand er unikt god for alle hybridene som brukes i Norge i dag sammenlignet med andre land. Etter vår oppfatning bør norske kriterier i stedet legge de samme ønskede nivåene for dyrevelferd til grunn for alle fjørfe, uavhengig av hybrid.

b) Dyrets miljø (fysisk miljø, og sosiale faktorer)

Under kommer eksempler på noen ulike elementer i husdyrrommet som er viktig for å ivareta dyrevelferden.

Luftkvalitet: Det er viktig å sørge for god luftkvalitet. I Norge kan god luftkvalitet være krevende pga. ulike årstider, perioder med høy fuktighet og kulde om vinteren. Fjørfe unngår områder i huset som oppleves som trekkfulle. Jevn temperatur i husdyrrommet er derfor viktig. Dette blir ekstra krevende hvis huset åpnes for eksempel ved tilgang på veranda eller uteareal.

Å sørge for best mulig luftkvalitet er i stor grad et spørsmål om økonomi. Bonden må investere i best mulig ventilasjonssystem, de må ha et fjøs som er godt isolert og ventilert. Investering i varmegjenvinner / varmepumpe kan også være påkrevd. Med det økte nivået på strømprisene vil det koste betydelig mer å benytte vifter osv.

Strøkkvalitet: En annen fysisk faktor som er viktig for dyra er hvordan kvaliteten på strøet er. Strøet skal helst være akkurat passe tørt, men ikke for tørt. Blir strøet for bløtt kan høyt ammoniakknivå bli en utfordring, og er strøet for tørt kan det skape irritasjon for luftveiene til dyra. God strøkkvalitet henger både sammen med luftkvaliteten, ventilasjonen, at fôringen er som den skal og at dyra ikke søler med vann eller har for bløt avføring. Å sørge for god strøkkvalitet er derfor sammensatt og viktig for dyras velferd.

Lys: Lysstyrke, kvalitet og sammensetning er viktig å følge med på, da lys påvirker dyras atferd, trivsel og produksjon. Fjørfe oppfatter lys på en helt annen måte enn mennesker. Det vi oppfatter som hvitt lys ser fugler i mange flere fargenyanser. Å installere vinduer i eksisterende bygg er krevende og kostbart, men mange nybygg i senere år har blitt ført opp med vinduer eller har installert i lys som imiterer naturlig dagslys. Dagslysspekter har dokumentert positiv effekt for slaktekylling, men det trengs mer kunnskap om hva som er optimale lyskilder for verpehøns.

Vask og desinfeksjon: Vask og desinfeksjon fra et innsett tas ut til det neste settes inn er meget viktig. Innsatsen bonden legger inn her er svært betydningsfull for at dyra skal ha best mulig utgangspunkt for å holde seg friske og ha et godt husdyrmiljø.

Det er altså ikke én av disse faktorene som påvirker dyrevelferd alene, men summen av de fysiske og sosiale faktorene som er viktig for dyrets velferd.

c) Røkt / stell (bondens «management»)

Dersom én enkeltfaktor skal vektlegges i Stortingsmeldingen, må det være at bonden/dyreeier utrustes til å gjøre en best mulig innsats for dyrene sine. Bonden er nemlig den viktigste enkeltfaktoren for å ivareta dyras velferd. Nøkkelen til å lykkes med positiv utvikling for dyrevelferden er at bonden forstår, og er med på å gjøre endringer. God driftsøkonomi med akseptabel arbeidsbelastning og god tid til dyrene sikrer bonden mulighet til å stille dyra godt hver dag. Et aktivt og kompetent produsentmiljø bidrar til motivasjon, kunnskapsdeling og god bondevelferd, som igjen påvirker dyrevelferden.

Sviktende dyrevelferd og alvorlige dyreversaker opptrer vanligvis som en konsekvens av, eller i sammenheng med, andre drifts- og/eller personlige problemer. Det bør opprettes et system for tilbud om gratis rådgivning til dyrehold med driftsproblemer, inkludert økonomisk rådgivning og veivalgsrådgivning. Ved behov for akutt hjelp må det være tilgang til kompetent avløser for å sikre god dyrevelferd.

Konklusjon

Dyrevelferdsmeldingen må foreslå tiltak som utruker bonden til å gjøre en best mulig jobb. Tiltak må bidra til at bonden har tilstrekkelig økonomi i driften og at bonden er kompetent og motivert for å ta vare på dyra sine. **Tiltakene må være praktisk og økonomisk gjennomførbare og i tråd med «sunt bondevett.»**

2. Finansering av dyrevelferdstiltak - regningen kan ikke havne hos bonden

Tiltakene som bedrer dyrevelferden og samtidig øker dyras produktivitet eller hvor bonden får økt sin inntjening vil være enkle å innføre. Eksempler på dette kan være sykdomsførebbyggende tiltak som medfører at dyra ikke bruker energi/fôrressurser på å bekjempe infeksjoner. Men, de fleste dyrevelferdstiltak vil medføre økte kostnader for bonden, og er ikke lønnsomme. De fleste tiltak vil medføre behov for investeringer, nytt utstyr eller bety økt arbeidsbelastning.

Eksempel 1: Oppgradering / investering i endret driftsapparat

Dersom det blir pålagt at høns, kylling, kalkun eller ender skal ha tilgang på uteområde og/eller overbygget veranda, vil det bety pålagte kostnader til ombygging og utvidet behov for areal rundt fjøset. Å ha dyr ute vil også medføre økt arbeid for bonden både mens dyra er i fjøset, og mellom flokkinnsett hvor bonden skal sørge for at også uteområdene er rengjort og ikke medfører en helseisikro for neste flokk. Disse merkostnadene er krevende for bonden å få tilbakebetalt, og kan fort medføre økt gjeldsgrad. Fjørfebønder har vært gjennom mange kostbare omlegginger, og har derfor allerede en betydelig gjeld som kan være krevende å betjene med dagens økende rente. Kommer det

krav om oppgradert driftsapparat, er det viktig at det følger med finansiering slik at ikke bøndene blir skadelidende.

Eksempel 2: Lavere dyretetthet

Reduksjon i dyretetthet er én av de mest kostbare tiltakene som kan innføres. Ved færre dyr, vil bonden ha færre dyr å fordele faste kostnader på (oppvarming/ventilasjon, utstyr, kapitalkostnader, uttak av arbeidsvederlag, nedbetaling av lån, renter, m.m.) Skal dette tiltaket være praktisk gjennomførbart, må bonden få betydelig bedre betalt per dyr / per kg egg.

Dyretettheten er én av mange faktorer som kan ha betydning for husdyrmiljøet, og dermed også for dyrevelferden. I Norge sikrer dyrevelferdsprogrammene hos kalkun og slaktekylling at kun de beste bøndene får lov til å ha maksimal dyretetthet i sin produksjon. Reduksjon av dyretetthet kan ha noen positive effekter, da dyra blir utsatt for mindre forstyrrelser og de har større plass til å utføre motivert atferd som for eksempel førsøk og strøbading.

Samtidig er ikke redusert dyretetthet nødvendigvis ensbetydende med at dyrevelferden er god. Studier viser at kyllingproduksjon i Norge med høy dyretetthet scorer bedre enn dyr i utenlandske besetninger med lavere tetthet. Et krav om lavere dyretetthet er dermed ingen garanti for at man får bedre dyrevelferd.

Avløsertilskuddet er per i dag innrettet til å gjelde per dyr bonden har. Ved pålagt lavere tetthet vil bonden derfor kunne få redusert antall dyr å søke om avløsertilskudd for. Avløsertilskuddets beregningsgrunnlag er utdatert og må tilpasses den faktiske produksjon i dag, heller enn å videreføres slik det er nå.

Maksimal tillatt tetthet i Norge på slaktedagen er allerede lavere enn tilsvarende krav i EU. Ved et eventuelt krav om ytterligere redusert dyretetthet vil det på landsbasis være behov for økt areal til husdyrproduksjon. Dette har en økonomisk kostnad ved seg knyttet til behov for etablering av flere husdyrfjøs. Det kan også ha flere utilsiktede konsekvenser: Hva slags arealer benyttes, og hva vil man fortrenge ved å bygge fjøs der? Hvordan og hvem skal finansiere byggekostnadene ved behovet for økt husdyrrom?

I EFSA sine «opinions» om kylling og egg, som har blitt publisert i nyere tid, har de konkludert med at dyretettheten bør reduseres betydelig sammenliknet med dagens praksis. Det er viktig å ha klart for seg at mandatet til disse arbeidsgruppene var å kun tenke på dyrevelferd, ikke hva som var økonomisk eller praktisk gjennomførbart i praksis. Å benytte tallene for dyretettheten fra EFSA sine rapporter er derfor ikke i tråd med Stortingsmeldingens mandat med å peke på tiltak som er praktisk og økonomisk gjennomførbart i Norge.

Eksempel 3: Kjønnssortering i egget

Alle alternativer til maserasjon av hanekyllinger vil være fordyrende for verdikjeden for egg. Hittil har samtlige metoder for kjønnssortering større usikkerhet i kjønnsbestemmelsen enn hva manuell bestemmelse av kyllinger har, og det er derfor nødvendig med manuell etterkontroll av alle klekte kyllinger, eller et valg om å føre opp også de hanekyllingene som klekkes som et resultat av feil kjønnsbestemmelse. Med dette blir kjønnsbestemmelse av egg et fordyrende ledd i produksjonen.

Utstyr som gjør det mulig å kjønnssortere rugeegg halvveis i rugeprosessen, er i ferd med å tas i bruk i rugeriet hos Steinsland & Co. Gjennom en hormonanalyse av væske fra egget, kan man fastsette om embryoet er hann- eller hunnkjønn. Metoden medfører økt pris på unghønene som oppalene kjøper fra rugeriet. Kostnaden vil forplante seg videre til eggprodusentene som kjøper 16 uker gamle unghøner fra oppalene. Det er viktig at merkostnaden ikke stopper hos eggbøndene, men at kostnaden dekkes inn ved økt pris på eggene bøndene får fra eggpakkeriet. I skrivende stund er det mange ubesvarte spørsmål rundt hvordan denne kostnadsdekningen vil foregå og fungere i praksis.

Konklusjon

Dyrevelferdsmeldingen må utrede og adressere hvordan fordyrende dyrevelferdstiltak skal finansieres. Tiltakene kan ikke finansieres av fjørfebonden uten at bonden samtidig får bedre inntjening.

3. Hvilke utilsiktede konsekvenser kan tiltaket ha for dyrehelse og/eller mattrygghet?

Slik situasjonen og regelverket er med tanke på det nylige fugleinfluensautbruddet i Norge, er det vanskelig å planlegge for driftsformer med fri utegang/ beite, ettersom alt fjørfe de seneste årene har måttet holdes innendørs og/ eller under tett tak omgitt av tette gjerder/ fuglenetting i flere måneder i strekk som følge av fugleinfluensa blant ville fugler i Norge. Det finnes også en rekke andre sykdommer som lettere vil kunne smitte til fjørfe med tilgang til utearealer enn til fjørfe som kun holdes innendørs, og som vil ha både redusert velferd og produksjon (og dermed økt klimabelastning) som følge. Mer informasjon om dette finnes blant annet på Animalias nettsider om fjørfehelse.

Fjørfe er jungeldyr som krever høyere temperaturer enn det Norge har store deler av året. Krav om tilgang på uteareal vil gjøre det krevende å ha fjørfeproduksjon i store deler av Norge. Både temperatur, luftfuktighet og trekk vil være avgjørende for dyras fysiske helse og dermed også for dyras velferd. Dyra unngår bl.a. trekkfulle steder i fjøset, noe som kan medføre høyere tetthet i andre deler av husdyrrømmet.

Fjørfehus er isolert og bygget for et styrt innneklima, ofte med undertrykksventilasjon. Fjøset vil med innsetting av utgangsåpninger langs hele fjøsets lengde kunne få problemer med innneklimaet, særlig i den kalde årstiden, hvilket i seg selv vil kunne innebære en dyrevelferdsmessig utfordring. Disse klimatiske utfordringene er de samme uavhengig av om en velger en løsning med fri utegang og/ eller

vinterhage. For de som har vinterhage til fjørfe i dag, er det vanlig å holde fuglene inne og utgangsåpningene stengt på dager med temperaturer under noen få kuldegrader.

4. Unngå økt andel importert mat (fra dyr med dårligere dyrevelferd?)

Per i dag er vi selvforsynt med egg, kylling og kalkun i Norge. Det foregår derimot stortilt import av andekjøtt. Det er en fare for at dersom det innføres for mange eller for kostbare dyrevelferdstiltak, vil norske egg, kylling og kalkun heller ikke lenger være prismessig konkurransedyktig, for eksempel til storhusholdning og restaurantmarkedet. Man må således passe seg for at tiltakene som foreslås medfører økt import av egg og fjørfekjøtt.

Dersom det ikke lykkes å etablere ordninger for finansiering av dyrevelferdstiltak, kan vi risikere redusert nasjonal produksjon og at forbrukerens etterspørsel dekkes inn av importerte egg og fjørfekjøtt fra dyr som har hatt en mye dårligere livskvalitet enn det vi sørger for i norsk landbruk.

Fordyrende dyrevelferdstiltak vil øke prisen på matvarene. Stortingsmeldingen må adressere hvordan man skal unngå at prisøkningen medfører økt andel importert mat fra dyr som ikke har hatt krav til samme dyrevelferdsnivå som Norge legger opp til.

Konklusjon

Det er avgjørende for den fremtidige konkurransekraften til norsk fjørfenæring at vi har like rammevilkår som importprodukter når det gjelder krav til dyrevelferd. Dersom Norge skal ta en ledende rolle innen dyrevelferd og ha strengere kriterier enn EU og andre land, må fordyrende tiltak i produksjonen kompenseres på andre måter enn gjennom bondens oppgjørpris.

I tillegg til våre innspill, henviser vi også til Animalia sitt høringsinnspill for ytterligere detaljer vedrørende bransjens innspill til dyrevelferdsfaktorer for verpehøns, slaktekylling og kalkun.

På vegne av styret i Norsk Fjørfevalg,

Trude Hegle
Styreleder